Arctia caja

Grote beer

Volgens de boeken zijn er in de wereld ongeveer 8000 soorten vlinders die horen bij de familie van de Arctiidae, ofwel de beervlinders. Hartelijk dank aan de wetenschappers die ze voor ons hebben geteld. Zoals alle vlinders leven verreweg de meeste soorten in de tropen. Daar vliegen exemplaren rond waar menig West-Europese vlinderliefhebber jaloers op wordt, wat sommige er zelfs toe beweegt om een reisje naar, bijvoorbeeld, Costa Rica te ondernemen teneinde ze met eigen ogen te aanschouwen.

Tekst en foto's: Jan Matheeuwsen

Fraai Al kent Europa maar een fractie van het aantal beervlinders in de wereld, daar zijn enkele zeer bekende soorten bij. Een van de bekendste is de spaanse vlag (*Euplagia quadripunctaria*). Deze beervlinder is een jaarlijks terugkerende attractie voor tal van toeristen op het Griekse eiland Rhodos. De overdag vliegende vlinders plegen namelijk massaal te overzomeren in de koele, schaduwrijke bossen van het eiland. Ze gedragen zich zoals de monarchvlinder in Noord-Amerika. Die overzomert echter niet, maar overwintert, en dan met miljoenen tegelijk in enkele bossen van Californië en Mexico. De monarchvlinder komt in onze streken niet voor; de spaanse vlag af en toe in Limburg. Wij kennen echter wel, bijvoorbeeld, de tienuursvlinder (*Spilosoma lubricipeda*), de sint-jacobsvlinder (*Tyria jacobaea*) en de kleine en grote beer (*Phragmatobia fuliginosa* en *Arctia caja*). De grote beer, die zijn naam te danken heeft aan de buitengewoon harige rupsen, mag je rustig beschouwen als een der fraaiste soorten uit onze inheemse vlinderfauna en krijgt hier extra aandacht.

The Garden Tiger
One of the most colourful species of the moth family Actiidae is the Garden Tiger (*Arctia caja*). In spite of their striking appearance the moths are rarely seen in the daytime because of their sheltered way of living. The male flies at night attracted by the sex pheromones from the female who remains in her hiding-place. The adult Garden Tiger has a short lifespan of only a few days. Caterpillars live longer and are therefore seen more often. The author gives a personal account of rearing a Garden Tiger from caterpillar to adult moth.

Als de grote beer schrikt, spreidt hij zijn voorvleugels. Daardoor worden de achtervleugels zichtbaar. Het is de bedoeling dat eventuele belagers daarvan schrikken en afzien van een aanval.

Aantrekkingskracht Met zijn bruine tot donkerbruine bovenvleugels met witte banden (of andersom) en zijn fel oranje tot rode ondervleugels met donkerblauwe vlekken zou de vlinder van deze harige rupsen al van verre opvallen als hij niet zo'n meester was in verstoppertje spelen. Overdag houdt hij zich op een slimme manier schuil in de vegetatie en dat zodanig dat mensen hem bijna nooit te zien krijgen. Pas als het donker is, verlaat hij (niet zij!), zijn schuilplaats en gaat hij op zoek naar een wijfje. Dat wacht geduldig haar geliefde af. Ze komt daarbij nauwelijks van de plaats waar zij uit haar poppenhuid is gekropen: zij spaart haar energie. Door het ontbreken van een roltong kan zij geen voedsel opnemen en teert zij op de reserves die ze in het rupsenstadium heeft opgebouwd. Als volwassen insect leeft zij daarom maar enkele dagen. Dat zij tijdens de nachtelijke vlucht van de mannetjes echter niets doet is maar schijn. Zij helpt hen om haar te vinden door grote hoeveelheden sexferomonen te produceren. Dat zijn de reukstoffen die bij haar soort horen. De mannetjes, met hun grote geveerde antennes, weten die reukstoffen tot op zeer grote afstand waar te nemen en worden er onweerstaanbaar door aangetrokken.

Bier Behalve door de sexferomonen die de wijfjes produceren is ook de geur van bier voor de mannetjes van de grote beer blijkbaar zeer aantrekkelijk. Dat is een bekend verhaal. Er zijn waarnemers die de vlinders schijnen te lokken door buiten op een bepaalde plek bier neer te zetten, uit te strijken of wat dan ook. De kans dat dan een grote beer wordt waargenomen schijnt daarmee aanzienlijk te worden vergroot. De geur is misleidend want, net zo min als de wijfjes, zijn zij als imago, als volwassen insect, in staat om te eten door het ontbreken van volledig ontwikkelde monddelen.
Ik kan de voorkeur voor bier van de grote beer bevestigen. Ik heb namelijk in mijn familie iemand die jarenlang bierbrouwer was op een kleine bierbrouwerij. Hij kon mij ertellen dat er in het hoogseizoen voor grote beren, dus van juli tot eind september, regelmatig mannetjes rondom de

brouwerij vlogen. Helaas voor de grote beren, en misschien ook wel voor bepaalde mensen, is het feestje voorbij: de brouwerij is enkele jaren geleden gesloten.

Grote Beren laten zich als vlinder zelden zien. Zoals reeds gezegd komt dat vooral omdat het meesters zijn in zich verschuilen. Daarnaast speelt ook hun korte leven, slechts enkele dagen, een belangrijke rol. De rupsen daarentegen zie je veel meer en zijn zelfs midden in een grote stad aan te treffen. Als je dus een grote beer als vlinder wilt zien kun je daarom het beste buiten veel bier drinken of, nog veel beter, een rups opkweken tot vlinder. Dat laatste heb ik ook gedaan. Hieronder volgt mijn verslag van dit altijd weer boeiende proces; misschien niks nieuws voor sommige lezers, maar toch.

Haast Met grote spoed, zoals altijd, haastte een grote harige rups van de grote beer zich over het fietspad naar de overkant. Zijn haast werd niet ingegeven door zijn angst om te worden overreden. Rupsen kennen geen angst. Het is de gewoonte van grote beerrupsen om haast te hebben. Voor mensen is dat een belangrijk kenmerk om ze te herkennen. Helaas voor de rups in kwestie, en ondanks zijn snelheid, nam ik hem mee naar huis en verstoorde zodoende wreed zijn plannen. Bij mij ging hij in een glazen pot, natuurlijk niet luchtdicht afgesloten, met het nodige voedsel (o.a. brandnetel, want daar houdt hij van), en met een laagje aarde. Dat laagje aarde was nodig voor het moment dat de rups op of net onder de grond van eigen haren en spinsel een cocon zou gaan fabriceren waarin hij pop kon worden. Hij kreeg bovendien een stokje mee waarlangs hij naar boven kon kruipen zodra hij vlinder was geworden. Dat stokje werd schuin in het laagje aarde geplaatst om de vlinder bij de geboorte de kans te geven te gaan hangen waardoor de verse vleugels niet zouden beschadigen.

Het wijfje van de grote beer zet haar eieren in keurige rijtjes af op de onderkant van de bladeren van een waardplant.

Zodra er gevaar dreigt, rolt de rups van de grote beer zich op.

De rups had weinig belangstelling voor de brandnetels. Ook andere verse blaadjes liet hij onaangetast. Hij was er klaar voor om pop te worden en kroop in de grond. Enkele weken later werd hij als vlinder herboren. Hij bleek een zij te zijn. Je kunt dat zien aan het dikke achterlijf (abdomen) en aan het feit dat een wijfje groter is dan een mannetje. Toen het wijfje grote beer enkele uren later de vleugels had opgepompt en zich had ontdaan van de afvalstoffen mocht ze op de foto. Daarna keerde ze weer terug naar haar geboorteplaats, de glazen pot. Ik besloot echter om die deze keer niet af te sluiten. De vlinder kreeg daarmee de keus om weg te vliegen (weinig kans) of om sexferomonen te gaan produceren. Totaal niet ontdaan van haar voor een grote beer toch unieke belevenis om op de foto te mogen besloot ze tot het laatste. Eerlijk gezegd had ik dat van haar ook verwacht; een grote beervrouwtje is nu eenmaal zo geprogrammeerd. Wat er daarna gebeurde was eigenlijk al evenmin een verrassing.

Niet voor niets De volgende morgen: wijfje grote beer had bezoek van een mannetje! De huwelijksnacht was kennelijk al achter de rug en ongestoord verlopen. Het was nu tijd voor het wijfje om de eitjes af te zetten. In keurige rijtjes plakte ze haar legsel op de onderkant van het blad van een waardplant en... ging dood. Dat zij en het mannetje er niet voor niets waren geweest bleek enkele weken later, lang nadat vader en moeder waren overleden. Uit de pareltjes kropen jonge weesjes met tientallen tegelijk die, na de eierschalen te hebben geconsumeerd, tot mijn groot genoegen begonnen om mijn tuin op te vreten. Nog jaren daarna heb ik op allerlei planten, vooral op laurier, rupsen van de grote beer gevonden; totdat een harige-rupsenvreter, of een andere oorzaak, een einde maakte aan mijn tuin als biotoop voor grote beren. ■